

Mirko Peti

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2/I
10000 Zagreb
mpeti@ihjj.hr

SUBJEKTNI I PREDIKATNI NOMINATIV

U radu se opisuje sintaktički relevantna semantička razlika između nominativa u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim i u rečenicama s imenskim predikatom, s jedne strane, te između dvaju padežnih izraza u nominativu u rečenicama s imenskim predikatom, s druge strane.

Kad se u gramatikama hrvatskoga jezika govori o sintaktičkoj funkciji padeža¹, za nominativ se obično kaže da je padež subjekta i predikata² (Maretić 1899: 519–20; Florschütz 1940: 209; Brabec – Hraste – Živković 1954: 210; Ivšić 1970: 355; Težak – Babić 1992: 251; Raguž 1997: 119). Ta je tvrdnja o nominativu samo djelomično točna. Zašto? Zato što je definicija sintaktičke funkcije nominativa, kao padeža subjekta i predikata, u njoj dana isključivo s morfološkoga gledišta. A za definiranje sintaktičke funkcije rečeničnih dijelova to gledište nije relevantno. U njemu se nominativ imenske riječi u funkciji subjekta i predikatnoga imena pretpostavlja kao dio morfološki utvrđive paradigme gramatičke kategorije padeža, a ne kao padežni izraz³ sintaktička funkcija kojega je uvjetovana gra-

---

¹ Za razliku od moderno koncipirana sintaktičkog opisa, koji se usredotočuje na rečenicu i odnose u njoj, u tradicionalno koncipiranom sintaktičkom opisu osim o nauku o rečenici posebno se govori i o sintaksi dijelova govora, zapravo vrsta riječi, te o sintaksi padeža i glagolskih oblika (Maretić 1899: 391, 446, 519, 583; Florschütz 1940: 127, 178, 209, 239; Brabec – Hraste – Živković 1954: 182, 210, 230; Ivšić 1970: 273, 322, 350; Težak – Babić 1992: 197, 249, 251, 261).

² Na nominativ kao padež predikata misli se, naravno, kad je riječ o tzv. imenskom predikatu, kad predikat "nije sav u glagolu, nego još u kojoj riječi" (Maretić 1899:520); danas se ta riječ obično naziva predikatnim imenom.

³ Važno je tu terminološki i pojmovno razlikovati padež kao morfološki pojam od padežnoga izraza kao sintaktičkoga pojma. Padež se odnosi na morfološki oblik riječi s pridruženim mu leksičkim sadržajem, na oblik koji

matičkim kontekstom u kojemu se imenska riječ u tom obliku u rečenici upotrebljava. Da bi se nominativ imenske riječi u funkciji subjekta i predikatnoga imena pretpostavio na takav način, umjesto samo s morfološkoga gledišta nužno ga je za navedene dvije funkcije, subjektivnu i predikatnu, definirati i sa sintaktički relevantnoga semantičkoga gledišta.

U definiciji nominativa kao padeža imenske riječi u funkciji subjekta i predikatnoga imena sa semantičkoga gledišta u prvi plan izbija potreba da se za njegov valjan opis u jednom morfološki utvrdivu padežnom obliku pretpostavi više njegovih sintaktički relevantnih semantičkih oblika. A to se iz tvrdnje o nominativu kao padežu subjekta i predikata ne vidi. U tradicionalnoj definiciji nominativa kao padeža subjekta i predikata sintaktički relevantan semantički aspekt nominativa kao padežnoga izraza ne dolazi do izražaja.

Zbog sintaktički nedovoljno precizne tvrdnje o nominativu kao padežu subjekta i predikata u njoj se ne razlikuje nominativ kao padež subjekta u rečenicama s glagolskim predikatnom, tipa *Dječak trči*, *Dječaci trče*, od nominativa kao padeža subjekta u rečenicama s imenskim predikatnom, tipa *Dječak je učenik*, *Dječaci su učenici*. Kao padeži subjekta ta se dva nominativa sintaktički međusobno razlikuju. Razlika među njima ne proizlazi iz razlike u njihovim morfološki definiranim oblicima, jer te razlike nema, nego iz razlike među njihovim semantički definiranim oblicima. Imenske riječi u ta dva nominativa imaju dva različita oblika sadržaja s gledišta kategorije lica i broja.

Razlika je među tim oblicima uvjetovana razlikom među gramatičkim kontekstima u kojima se imenska riječ u nominativu u rečenici upotrebljava. Jedno je kontekst glagolskoga, a drugo kontekst imenskoga predikata. Budući da se subjekt definira po predikatu, koji mu kao imenskoj riječi u nominativu kategorijom lica i broja u rečenici otvara mjesto, razlika se između nominativa imenske riječi u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatnom i nominativa imenske riječi u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatnom praktički svodi na razliku među tim dvama predikatima.

Razlika između glagolskoga i imenskoga predikata nije gramatička. Oba predikata kao obilježja tipično predikatnih kategorija imaju izražene oznake gramatičke kategorije lica i broja. Tim oznakama u gramatičkom ustrojstvu rečenice otvaraju mjesto imenskoj riječi u nominativu kao subjektu: glagolski predikat u morfološki utvrdivim oblicima predikatnoga glagola: *trči* → *dječak*, *trče* → *dječaci*, a imenski predikat u oblicima spona: *učenik je* → *dječak*, *učenici su* → *dječaci*. Razlika je između glagolskoga i imenskoga predikata semantička.

Predikatna riječ u glagolskom predikatu ima različito definirani sadržaj s gledišta kategorije lica i broja od predikatne riječi u imenskom predikatu. Predikatna je riječ u gla-

---

je dio paradigme kategorije padeža, i ništa više, a padežni se izraz odnosi na sintaktičku funkciju imenske riječi u tom obliku. Stoga padež ne pretpostavlja, a padežni izraz nužno pretpostavlja sintaktički relevantan gramatički kontekst u kojemu se imenska riječ u određenom padežu u rečenici upotrebljava. Nominativ je kao padež za imensku riječ samo jedan, a nominativâ kao padežnih izraza u jednome nominativnom obliku ima više. Razlika između padeža i padežnoga izraza analogna je razlici između imenske riječi kao leksičke jedinice i imenske riječi kao sintaktičke jedinice. Kao leksička jedinica imenska je riječ sa svojim padežnim oblikom za sintaksu irelevantna. Za sintaksu je u određenom padežnom obliku relevantna samo imenska riječ kao sintaktička jedinica.

golskome predikatu uvijek pojedinačni glagol, a u imenskome spona. Pojedini glagol kao predikatna riječ osim sadržaja kategorije lica i broja ima i svoj leksički sadržaj, a spona kao predikatna riječ s oznakama kategorije lica i broja toga leksičkoga sadržaja nema. Sadržaj je spone samo gramatički.

Stoga se u rečenicama s glagolskim predikatom s aktualizacijom lica i broja predikatnoga glagola s gledišta tih kategorija aktualizira i njegov leksički sadržaj: *trči, trče*, a u rečenicama se s imenskim predikatom s aktualizacijom lica i broja taj sadržaj, kao nepostojeći, s gledišta tih kategorija ne može aktualizirati, ostaje neutraliziran: *je, su*. Aktualizacijom leksičkoga sadržaja predikatnoga glagola s gledišta kategorije lica i broja u rečenicama s glagolskim predikatom taj sadržaj postaje l i č a n . Vidi se to po tome što mu se može pridružiti osoba određenoga l i c a kao vršitelj njegove radnje u tom licu: *trči dječak* (osoba trećega lica jednine), *trče dječaci* (osoba trećega lica množine), *trčim ja* (osoba prvoga lica jednine), *trčimo mi* (osoba prvoga lica množine) itd. Neutralizacijom sadržaja spone s gledišta kategorije lica i broja u rečenicama s imenskim predikatom taj sadržaj nužno postaje b e z l i č a n . Vidi se to po tome što se u rečenicama toga tipa sponi ni u jednom licu ne može pridružiti osoba određenoga lica kao vršitelj njezine radnje u tom licu. Spona naime kao predikatna riječ s kategorijom lica nema radnje, pa joj ni osoba određenoga lica koja je označena imenskom riječju u nominativu u funkciji subjekta ne može biti vršitelj: *Dječak je učenik, Dječaci su učenici, Ja sam učenik, Mi smo učenici*.

U rečenicama s glagolskim i imenskim predikatom s gledišta kategorije lica i broja nastaju tako dva semantički različita gramatička konteksta u kojima se imenska riječ u nominativu na dva različita načina definira kao subjekt. Sintaktički relevantna semantička razlika između predikatnoga glagola u glagolskom predikatu (*trči, trče*) i spone u imenskom predikatu (*je, su*) s gledišta kategorije lica i broja, sadržana u opreci ličnosti i bezličnosti njihovih sadržaja, u rečenicama s tim predikatima uvjetuje i sintaktički relevantnu semantičku razliku s gledišta tih dviju kategorija među imenskim riječima u nominativu (*dječak, dječaci; ja, mi*) kao njihovim subjektima.

Tako definirani subjekti ne razlikuju se po gramatičkim oblicima kategorije lica i broja po kojima su u rečenicu uvedeni po svojim predikatima. Imenske riječi *ja i mi, dječak i dječaci* u funkciji subjekata u rečenicama s glagolskim predikatom, tipa *Ja trčim, Mi trčimo, Dječak trči, Dječaci trče* po gramatičkim se oblicima kategorije lica i broja ne razlikuju od imenskih riječi *ja i mi, dječak i dječaci* u funkciji subjekata u rečenicama s imenskim predikatom, tipa *Ja sam učenik, Mi smo učenici, Dječak je učenik, Dječaci su učenici*. U oba slučaja riječ je o imenskim riječima u nominativu u jednini i množini koje su kao subjekti u rečenicu uvedene predikatnim riječima prvoga i trećega lica u oba navedena broja.

Imenske se riječi u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatom od imenskih riječi u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom razlikuju po semantičkim oblicima kategorije lica i broja. Ta je razlika uvjetovana razlikom među semantičkim oblicima kategorije lica i broja predikatnih riječi koje subjektivima u rečenici otvaraju mjesto. Budući da je semantički oblik kategorije lica i broja predikatne riječi sa svojim aktualiziranim oznakama u rečenicama s glagolskim predikatom ličan, s aktualizacijom se

sadržaja predikatne riječi u određenom licu i broju u rečenicama toga tipa: *trčim, trčimo, trči, trče*, u tom licu i broju aktualizira i sadržaj imenske riječi u nominativu kojoj takav glagol kategorijom lica i broja u rečenici otvara mjesto kao subjektu: *Ja trčim, Mi trčimo, Dječak trči, Dječaci trče*.

Taj sadržaj u tom gramatičkom kontekstu s gledišta kategorije lica i broja postaje ličan i brojiv. Ličan je po tome što se ono što je njime označeno u tom kontekstu s gledišta kategorije lica označuje kao osoba određenoga lica u funkciji vršitelja radnje predikatnoga glagola u tom licu (*ja, mi, dječak, dječaci*). Brojiv je po tome što se ono što je njime označeno u tom kontekstu s gledišta kategorije lica označuje kao cjelovit pojedinačan predmet koji se može brojiti u rasponu od jedan do mnogo (*ja – mi, dječak – dječaci*). Nominativom jednine imenske riječi taj se sadržaj tada jednoznačno označuje kao jedan cjelovit pojedinačan predmet: *ja, dječak*, po čemu ta riječ tu dobiva semantičko obilježje *j e d n o s t i*, a nominativom množine kao mnogo pojedinačnih cjelovitih predmeta: *mi, dječaci*, po čemu ta riječ tu dobiva semantičko obilježje *m n o g o s t i*. Po ličnosti i brojivosti sadržaja imenska se riječ u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatnom razlikuje od imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatnom. U rečenicama s glagolskim predikatnom subjektiva se riječ u nominativu i oblikom izraza i oblikom sadržaja slaže s predikatnom riječju u licu i broju.

Jednost i mnogost kao brojive oblike sadržaja imenske riječi s gledišta kategorije broja ta riječ ima samo na sintaktičkoj razini, i to samo u nominativu, kao subjekt, u rečenicama s glagolskim predikatnom kojemu su oznake kategorije lica i broja aktualizirane. Jednost se i mnogost kao oblici sadržaja imenske riječi u nominativu s gledišta kategorije broja na sintaktičkoj razini (*dječak – dječaci*) razlikuju od jednoga i mnogoga kao oblika sadržaja imenske riječi s gledišta kategorije broja na morfološkoj razini: *dječak, dječaka, dječaku* itd.; *dječaci, dječakâ, dječacima* itd.

Semantičko se obilježje jednosti kao oblik sadržaja imenske riječi s gledišta kategorije broja na sintaktičkoj razini označuje samo imenskom riječju u nominativu jednine, a jedno se kao oblik sadržaja imenske riječi s gledišta kategorije broja na morfološkoj razini imenskom riječju označuje u svim padežima jedninske paradigme te riječi. Po obliku jednosti nominativ se jednine iste imenske riječi kao padežni izraz u funkciji subjekta razlikuje od nominativa jednine kao dijela morfološki utvrđive paradigme kategorije padeža. Semantičko se obilježje mnogosti na sintaktičkoj razini označuje samo imenskom riječju u nominativu množine, a mnogo se kao oblik sadržaja imenske riječi s gledišta kategorije broja na morfološkoj razini tom riječju označuje u svim padežima množinske paradigme te riječi. Po obliku mnogosti nominativ se množine iste imenske riječi kao padežni izraz u funkciji subjekta razlikuje od nominativa množine kao dijela morfološki utvrđive paradigme kategorije padeža.

Zbog semantičkoga razlikovanja morfološkoga nominativa imenske riječi od sintaktičkoga s gledišta kategorije lica i broja potrebno je za nominativ jednine i nominativ množine kao semantički specificirane padežne izraze na sintaktičkoj razini u subjektnoj funkciji pronaći i posebne nazive. Budući da je u svim oznakama kategorije lica kao pa-

dežni izraz u funkciji subjekta definiran aktualizacijom jednine predikatnoga glagola koji mu u rečenici otvara mjesto: *Ja trčim, Ti trčiš, On trči, Dječak trči*, nominativ jednine imenske riječi u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatnom s aktualiziranim oznakama kategorije lica i broja opravdano je zvati jedninskim nominativom. Jedninski se nominativ kao sintaktički relevantan semantički oblik s gledišta kategorije lica i broja po jednosti kao obliku sadržaja imenske riječi razlikuje od nominativa jednine na razini paradigme kategorije broja. Imenskom se riječju u nominativu jednine na razini paradigme kategorije broja sadržaj te riječi označuje kao jedno, npr. *dječak*, jednako kao što se označuje i u ostalim padežima jedninske paradigme te riječi: *dječaka, dječaku, dječaka* itd., a imenskom riječju u nominativu jednine na sintaktičkoj razini kao jednost onoga što je tom riječju označeno, i označivanje mu je ograničeno samo na nominativ.

Budući da je u svim oznakama kategorije lica kao padežni izraz u funkciji subjekta definiran aktualizacijom množine predikatnoga glagola koji mu u rečenici otvara mjesto: *Mi trčimo, Vi trčite, Oni trče, Dječaci trče*, nominativ množine imenske riječi u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatnom s aktualiziranim oznakama kategorije lica i broja opravdano je zvati množinskim nominativom. Množinski se nominativ kao sintaktički relevantan semantički oblik s gledišta kategorije lica i broja po mnogosti kao obliku sadržaja imenske riječi razlikuje od nominativa množine na razini paradigme kategorije broja. Imenskom se riječju u nominativu množine na razini paradigme kategorije broja sadržaj te riječi označuje kao mnogo, npr. *dječaci*, jednako kao što se označuje i u ostalim padežima množinske paradigme: *dječakâ, dječacima, dječake* itd., a imenskom riječju u nominativu množine na sintaktičkoj razini kao mnogost onoga što je tom riječju označeno, i označivanje mu je ograničeno samo na nominativ.

Budući da je semantički oblik kategorije lica i broja predikatne riječi sa svojim neutraliziranim oznakama u rečenicama s imenskim predikatnom bezličan, bezličnost se kao oblik sadržaja predikatne riječi prenosi i na sadržaj imenske riječi u nominativu kojoj predikatna riječ kategorijom lica i broja u rečenici otvara mjesto kao subjektu. S neutralizacijom se sadržaja predikatne riječi u određenom licu i broju u rečenicama toga tipa u tom licu i broju neutralizira i sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta: *Ja sam učenik, Mi smo učenici, Dječak je učenik, Dječaci su učenici*. Imenska riječ u nominativu kao leksem tu ima morfološki utvrđiv gramatički broj na razini paradigme kategorije broja te riječi, ali joj na sintaktičkoj razini, kao subjektnoj riječi, sadržaj oznaka kategorije broja nije aktualiziran. A nije joj aktualiziran zato što nije aktualiziran ni sadržaj oznaka kategorije lica i broja predikatne riječi koja subjektnoj u rečenici otvara mjesto. Sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta tu dakle nije definiran aktualizacijom jednine i množine predikatnoga glagola, nego upravo obratno: neutralizacijom oznaka kategorije broja predikatne riječi. Zato u rečenicama toga tipa nominativ imenske riječi u funkciji subjekta ne može biti jedninski i množinski nominativ.

Sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u tom gramatičkom kontekstu s gledišta kategorije lica i broja postaje bezličan i nebrojiv. Bezličan je po tome što se ono što je njime označeno u tom kontekstu s gledišta kategorije lica ne može označiti kao osoba

određenoga lica u funkciji vršitelja radnje predikatnoga glagola u tom licu. U rečenicama tipa *Ja sam učenik, Dječak je učenik, Mi smo učenici, Dječaci su učenici* imenskim se riječima *ja, dječak, mi, dječaci* ne označuju osobe prvoga i trećega lica u jednini i množini koje bi bile vršitelji radnje predikatnoga glagola u prvom i trećem licu jednine i množine. Nebrojiv je taj sadržaj po tome što se ono što je njime označeno u tom kontekstu s gledišta kategorije broja ne označuje kao cjelovit pojedinačan predmet koji se može brojiti u rasponu od jedan do mnogo. Zbog toga se u tom kontekstu nominativom jednine imenske riječi sadržaj te riječi i ne može jednoznačno označiti kao jedan cjelovit pojedinačan predmet, niti se nominativom množine taj sadržaj može jednoznačno označiti kao mnogo cjelovitih pojedinačnih predmeta. Imenska riječ tu ne dobiva ni semantičko obilježje jednosti ni semantičko obilježje mnogosti.

U zamjenu za označivanje sadržaja imenske riječi u nominativu kao cjelovita pojedinačnog predmeta koji se može brojiti u rasponu od jedan do mnogo, po čemu imenska riječ dobiva semantičko obilježje jednosti i mnogosti, sadržaj se imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom s gledišta kategorije lica i broja i nominativom jednine i nominativom množine te riječi označuje kao pojedinačna izvanjezična situacija koja se ne može brojiti u rasponu od jedan do mnogo, po čemu ta riječ tu dobiva semantičko obilježje p o j e d i n a č n o s t i . Po bezličnosti i nebrojivosti sadržaja imenska se riječ u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom razlikuje od imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatom, sadržaj koje je ličan i brojiv. U rečenicama s imenskim predikatom subjektiva se riječ u nominativu ni oblikom izraza ni oblikom sadržaja ne slaže s predikatnom riječju u licu i broju.

Sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom kao pojedinačna se izvanjezična situacija tom riječju može označiti samo onda kad ta riječ izgubi sintaktički relevantan semantički odnos s predikatnom riječju po kategoriji lica i broja. Samo tada imenska riječ u nominativu u funkciji subjekta dobiva semantički oblik pojedinačnosti. U tom slučaju jednina su i množina imenske riječi u nominativu pojedinačnošću kao nebrojivim oblikom sadržaja te riječi s gledišta kategorije broja neutralizirane.

Nakon što je opisana sintaktički relevantna semantička razlika između nominativa kao padeža imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatom i nominativa kao padeža imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom, za potpun je opis nominativa kao padeža subjekta i predikata potrebno opisati i razliku između nominativa kao padeža imenske riječi u funkciji subjekta i nominativa kao padeža imenske riječi u funkciji predikatnoga imena, između subjektivnoga i predikatnoga nominativa. Premda su morfološki identična, ta se dva nominativa međusobno sintaktički razlikuju. Upravo po toj razlici imenska se riječ u jednom od tih dvaju padežnih izraza u nominativu definira kao subjekt, a u drugom kao predikatno ime.

Razliku među dvama navedenim nominativnim izrazima nije moguće utvrditi po nominativu kao njihovu morfološki utvrdivu obliku. Nominativ se kao padež imenske riječi

u funkciji subjekta od nominativa kao padeža imenske riječi u funkciji predikatnoga imena po tome ne razlikuje. Razliku je među tim dvama nominativnim izrazima moguće utvrditi samo po razlici među njihovim sintaktički relevantnim semantičkim oblicima. Ta se dva nominativa, subjektivni i predikatni, razlikuju po dva različita oblika sadržaja imenske riječi u nominativu s gledišta kategorije lica i broja koji se tom riječju označuju u dva različita gramatička konteksta. Riječ je dakle o kontekstualno uvjetovanu semantičkom obliku nominativa. Jedno je kontekst subjekta, drugo kontekst predikatnoga imena. Imenskom se riječju u nominativu u funkciji subjekta označuje jedan sintaktički relevantan oblik sadržaja s gledišta kategorije lica i broja, a imenskom riječju u nominativu u funkciji predikatnoga imena drugi.

Kao sintaktički razlikovni na semantičkoj razini, subjektivni se i predikatni nominativ valjano mogu opisati samo ako se postave u sintaktički relevantnu opreku. U sintaktički relevantnu opreku dva navedena nominativna izraza ulaze onda kad se nađu u istoj rečenici kao glavni dijelovi njezina gramatičkoga rečeničnog ustrojstva, bez mogućnosti razlikovanja po nominativu kao morfološki utvrdivu obliku. U takvu gramatičkom kontekstu imenska će se riječ u nominativu u funkciji subjekta od imenske riječi u nominativu u funkciji predikatnoga imena moći razlikovati zaista samo semantički, po različitom obliku sadržaja koji se njome označuje u te dvije njezine sintaktičke funkcije. Rečenica u kojoj je nominativ kao padež imenske riječi u funkciji subjekta u opreci prema nominativu kao padežu imenske riječi u funkciji predikatnoga imena može biti samo rečenica s imenskim predikatom, tipa *Susjed je pravnik*. Samo u rečenicama toga tipa nominativom se imenske riječi u jednom govornom aktu može izreći i subjekt i predikatno ime, i samo se u rečenicama toga tipa unatoč morfološki identičnu obliku nominativa nominativ kao padež imenske riječi u funkciji subjekta metodološki utemeljeno može razlikovati od nominativa kao padeža imenske riječi u funkciji predikatnoga imena.

Niti se predikatni nominativ može valjano opisati iz opreke prema jedninskom i množinskom nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatom, niti se subjektivni nominativ kao imenska riječ u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom može valjano opisati iz opreke prema predikatnom glagolu u glagolskom predikatu. Nominativ se kao padež imenske riječi u funkciji subjekta od nominativa kao padeža imenske riječi u funkciji predikatnoga imena u rečenicama s glagolskim predikatom ne može razlikovati zato što nominativa kao padeža imenske riječi u nominativu u funkciji predikatnoga imena u rečenicama s glagolskim predikatom nema. Kako je pak subjekt u rečenici definiran po predikatu, u u rečenicama s glagolskim predikatom ne može biti ni imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta koja bi bila definirana iz odnosa s imenskom riječju u funkciji predikatnoga imena.

U rečenicama s imenskim predikatom subjektivni se i predikatni nominativ dosada nisu analizirali kao dva sintaktički razlikovna padežna izraza. U definiciji nominativa kao padeža subjekta i predikata i na imensku se riječ u nominativu u funkciji subjekta i na imensku se riječ u nominativu u funkciji predikatnoga imena nominativ odnosio samo kao morfološki utvrdiv padežni oblik. Semantička se razlikovnost tog oblika u njegove dvije različite

sintaktičke funkcije pri opisu nije uzimala u obzir. Taj se oblik uostalom i nije definirao kao subjektivni i predikatni nominativ nego kao nominativ subjekta i predikata. A u definiciji tog oblika to je bitna razlika. Subjektivni i predikatni nominativ dva su različita padežna izraza koja su definirana sa sintaktičkoga gledišta, a nominativ subjekta i predikata samo je jedan padežni oblik koji se od subjektivne do predikatne funkcije sintaktički ne razlikuje. Razlika se između dvaju navedenih padežnih izraza, nominativa kao padeža subjekta i nominativa kao padeža predikata, i ne može valjano opisati sve dotle dok se ostaje samo na razini morfološkoga definiranja tog oblika. Razlika se između nominativa kao padeža subjekta i padeža predikata može valjano opisati tek onda kad se s morfološke razine definiranja tog oblika prijeđe na sintaktičku.

Subjektivni se i predikatni nominativ mogu dakle valjano opisati samo u rečenicama s imenskim predikatnom, ondje gdje se zbog morfološke identičnosti tih dvaju oblika njihov opis nužno problematizira uvođenjem semantičkih kriterija za razlikovanje jednoga od drugoga. Sintaktički se relevantan semantički aspekt dvaju navedenih nominativnih izraza u opisu mora uzeti u obzir želi li se utvrditi je li i pod kojim uvjetima imenska riječ u nominativu u rečenicama tipa *Bila je buka na ulici* subjekt ili predikatno ime, odnosno koja je riječ uz sponu subjekt a koja predikatno ime u rečenicama tipa *Susjed je pravnik, Žena je žena, Vlast je vlast* itd. Očito je naime da su te rečenice sintaktički dvoznačne. U njima imenska riječ u nominativu uz sponu kao predikatnu riječ s kategorijom lica i broja može biti i subjekt i predikatno ime. Sintaktičku dvoznačnost rečenica navedena tipa nije međutim moguće razriješiti po morfološkim svojstvima nominativa kao oblika za subjekt i za predikatno ime.

Ta se dvoznačnost u sintaktičkom opisu tih rečenica dosada nije ni pretpostavljala. A eventualno pitanje o tome koja je riječ u njima subjekt a koja predikatno ime razrješavalo se tako da se reklo kako je u rečenicama toga tipa subjekt obično prva riječ, a druga predikatno ime. Ondje gdje se subjekt i predikat nisu mogli odrediti na takav način, po redosljedu pojavljivanja u rečenici, kao npr. u rečenicama tipa *Bila je buka na ulici*, imenska se riječ u nominativu nije ni pretpostavljala kao predikatno ime, nego samo kao subjekt, iako po odnosima u gramatičkom ustrojstvu rečenice ona tu može biti i dio imenskoga predikata.

Sintaktičku dvoznačnost rečenica navedena tipa očito nije moguće razriješiti ni utvrđivanjem redosljeda pojavljivanja imenske riječi u nominativu u navedene dvije funkcije. Kao dijelovi rečenice u njezinu gramatičkom ustrojstvu, subjekt i predikatno ime nisu određeni redosljedom pojavljivanja imenske riječi u nominativu kojom se izriču. Ti su dijelovi definirani invarijantnim odnosima u koje imenska riječ u nominativu ulazi u obje navedene funkcije, neovisno o redosljedu njezina pojavljivanja u rečenici. Najprimjereneje će stoga biti dvoznačnost rečenica navedena tipa pokušati razriješiti utvrđivanjem sintaktički relevantnih semantičkih svojstava nominativa kao oblika imenske riječi kojim se izriču subjekt i predikatno ime. Nominativ bi imenske riječi u funkciji subjekta po tome u tim rečenicama imao jedna sintaktički relevantna semantička svojstva, a u funkciji predikatnoga imena druga. Po tim svojstvima tada bi bilo moguće utvrditi koja je riječ i pod kojim uvjetima u rečenicama toga tipa subjekt, a koja i pod kojim uvjetima predikatno ime.

Koja su to sintaktički relevantna semantička svojstva po kojima se u rečenicama s imenskim predikatom nominativ imenske riječi u funkciji subjekta razlikuje od nominativa imenske riječi u funkciji predikatnoga imena? Ovdje je već utvrđeno da se sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom zbog neutralizacije sadržaja sponškoga glagola s gledišta kategorije lica i broja tom riječju označuje kao pojedinačna izvanjezična situacija, i da po tome ta riječ u tom kontekstu dobiva semantički oblik pojedinačnosti. U tom obliku sadržaj je imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u tom gramatičkom kontekstu s gledišta kategorije lica i broja bezličan i nebrojiv. Pojedinačnost kao oblik sadržaja imenska riječ u navedenu gramatičkom kontekstu dobiva u zamjenu za aktualizaciju oznaka kategorije lica i broja.

Pojedinačnost je oblik po kojemu se s gledišta kategorije lica i broja imenska riječ u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatom razlikuje od imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s glagolaskim predikatom S gledišta kategorije lica i broja oblici su sadržaja imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s glagolskim predikatom jednost i mnogost.

Oblik je pojedinačnosti takav oblik sadržaja imenske riječi u nominativu s gledišta kategorije lica i broja element koji se ne mogu obuhvatiti oznakama jednine i množine. Ono što je imenskom riječju označeno, njezinom se jedninom u takvu obliku ne može označiti kao jedan a množinom kao mnogo cjelovitih pojedinačnih predmeta. Oznake su jednine i množine imenske riječi u nominativu pojedinačnošću kao oblikom njezina sadržaja s gledišta kategorije lica i broja neutralizirane.

Pojedinačnost kao oblik sadržaja s gledišta kategorije lica i broja u rečenicama s imenskim predikatom nema samo imenska riječ u nominativu u funkciji subjekta. Taj oblik ima i imenska riječ u nominativu u funkciji predikatnoga imena. I imenskom se riječju u nominativu u funkciji predikatnoga imena zbog neutralizacije sadržaja sponškoga glagola s gledišta kategorije lica i broja sadržaj te riječi označuje kao pojedinačna izvanjezična situacija. Imenskoj riječi u nominativu u funkciji predikatnoga imena spona kao predikatna riječ s kategorijom lica i broja u rečenici ne otvara mjesto oznakama tih dviju kategorija nego nepotpunošću svoga leksičkoga sadržaja. Budući da se imenska riječ u nominativu kao predikatno ime u rečenici s imenskim predikatom uz sponu uvrštava samo svojim leksičkim sadržajem, neovisno o licu i broju predikatne riječi, lice su joj i broj neutralizirani, pa joj ni sadržaj u tom gramatičkom kontekstu s gledišta kategorije lica i broja ne može biti ni ličan ni nebrojiv. Obilježen pojedinačnošću kao svojim tipičnim semantičkim oblikom, taj je sadržaj bezličan i nebrojiv, jednako kao i sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta. Posljedica je toga to da se sadržaj imenske riječi u nominativu u tom gramatičkom kontekstu s gledišta kategorije lica tom riječju ne može označiti kao osoba određenoga lica, a s gledišta kategorije broja kao cjelovit pojedinačan predmet koji se može brojiti u rasponu od jedan do mnogo.

Sponi kao predikatnoj riječi s kategorijom lica i broja oznake su tih dviju kategorija u rečenicama s imenskim predikatom neutralizirane. S neutralizacijom oznaka kategorije lica i broja predikatne riječi u rečenicama se toga tipa neutraliziraju i oznake kategorije

lica i broja imenskih riječi u nominativu u funkciji subjekta i predikatnoga imena kojima predikatna riječ u rečenici otvara mjesto. Da su kategorije lica i broja imenskih riječi u nominativu u funkciji subjekta i predikatnoga imena u rečenicama s imenskim predikatnom zaista neutralizirane, najbolje se vidi po tome što se uz sponu na mjesto subjekta i predikatnoga imena u rečenicama toga tipa mogu uvrstiti oblici bezlično-bezrodne zamjenice tipa *ono, to, ovo* kao imenske riječi u nominativu kojoj su lice i broj neutralizirani već na razini morfološki utvrdive paradigme kategorije lica i broja te riječi: *To je to, To je bilo ono, Ono je prozor, Ovo su studenti* itd.

U rečenicu s aktualiziranim oznakama kategorije lica i broja tipa *Dječak trči, Dječaci trče* bezlično se bezrodna zamjenica ne može uvrstiti ni kao subjekt ni kao predikatno ime: **To trči, *To trče*. Kao subjekt se ne može uvrstiti zato što joj predikatni glagol s aktualiziranim oznakama kategorije lica i broja u rečenici ne otvara mjesto. A kao predikatno ime ne može se uvrstiti zato što rečenice s glagolskim predikatnom u svom gramatičkom ustrojstvu nemaju kategoriju predikatnoga imena. I kao subjekt i kao predikatno ime ta se zamjenica u rečenicu može uvrstiti samo uz sponu kojoj su oznake kategorije lica i broja neutralizirane. S neutraliziranim oznakama kategorije lica i broja imenska se riječ u nominativu u funkciji subjekta i predikatnoga imena u rečenici s imenskim predikatnom nužno upotrebljava samo kao pojedinačna riječ. Stoga se i sadržaj koji je njome označen u tom gramatičkom kontekstu s gledišta kategorije lica i broja označuje kao pojedinačna izvanjezična situacija. Budući da su joj lice i broj neutralizirani, bezlično se bezrodnom zamjenicom tipa *ono, to, ovo* u rečenici s imenskim predikatnom može izreći samo subjekt i predikatno ime, a ne i vršitelj radnje. Što vrijedi za bezlično-bezrodnu zamjenicu, u istom gramatičkom kontekstu vrijedi i za leksički punoznačne riječi u nominativu u funkciji subjekta. Nemogućnost da se tim riječima uz označavanje subjekta označi i vršitelj radnje samo je još jedan dokaz više o neutralizaciji oznaka kategorije lica i broja predikatne riječi u rečenicama toga tipa.

Da se sadržaj imenskih riječi u nominativu u rečenicama s imenskim predikatnom s gledišta kategorije lica i broja označuje kao pojedinačna izvanjezična situacija i opet se najbolje vidi po tome što se u rečenice toga tipa umjesto leksički punoznačnih riječi uz sponu kao predikatnu riječ s kategorijom lica na mjesto subjekta i predikatnoga imena mogu uvrstiti nominativni oblici bezlično-bezrodnih zamjenica tipa *ono, to, ovo*, npr. *To je to ili To je ono ili Ovo je to ili To je ruža, Ono su čempresi, Putnici su ovo* i sl. Temeljno je gramatičko svojstvo bezlično-bezrodne zamjenice to da kao imenska riječ bez leksičkoga sadržaja, s neutraliziranim oznakama kategorije lica i broja, sadržaj rečenice u kojoj se nalazi označuje kao pojedinačnu izvanjezičnu situaciju. U rečenici *To djeca plaču* zamjenicom se *to* sadržaj rečenice (da djeca plaču) označuje kao jedna pojedinačna izvanjezična situacija, a u rečenici *Ono netko dolazi* zamjenicom se *ono* sadržaj rečenice (da netko dolazi) označuje kao druga pojedinačna izvanjezična situacija.

Jednako je i s rečenicama tipa *To je to* ili *To je ono*, odnosno *Ovo je to*. U zamjenu za sadržaj oznaka kategorije lica i broja u njima se sadržaj koji je kao pojedinačna izvanjezična situacija označen jednom bezlično-bezrodnom zamjenicom (*to, ovo*) kao sadržaj

rečenice označuje drugom bezlično-bezrodnom zamjenicom (*to, ono*). Označujući sadržaj rečenice u kojoj se nalazi kao pojedinačnu izvanjezičnu situaciju, bezlično-bezrodna zamjenica dobiva semantički oblik pojedinačnosti kao za nju tipičan oblik sadržaja s gledišta kategorije lica i broja. Tim je semantičkim oblikom gramatička kategorija broja neutralizirana. Svojim samo jedninskim oblicima bezlično-bezrodna zamjenica u rečenicama s imenskim predikatom i morfološki primjereno prati tu neutralizaciju.

Oblik pojedinačnosti u rečenicama s imenskim predikatom imaju i leksički punoznačne imenske riječi u nominativu, tipa *Susjed je pravnik*. Pojedinačnost kao oblik sadržaja imenske riječi u nominativu u rečenicama s imenskim predikatom nije uvjetovana gramatičko-semantičkom strukturom bezlično-bezrodne zamjenice nego gramatičkim kontekstom u kojemu su neutralizirane kategorije lica i broja sponškoga glagola. U takvu gramatičkom kontekstu sadržaj imenske riječi u nominativu s gledišta kategorije lica i broja može dobiti samo semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti. Taj kontekst bezlično-bezrodna zamjenica ne stvara nego se svojom gramatičko-semantičkom strukturom u nj samo vrlo dobro uklapa. Uklapajući se u nj, bezlično-bezrodna zamjenica i leksički punoznačne riječi u nominativu u tom kontekstu u rečenicama tipa *Susjed je pravnik* verificira kao riječi s istom bezlično-nebrojivom gramatičko-semantičkom strukturom.

Označujući sadržaj rečenice kao pojedinačnu izvanjezičnu situaciju, oblik pojedinačnosti imenska riječ dobiva neovisno o oznaci gramatičke kategorije broja, jednini i množini. I množinskim se oblikom imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta i predikatnoga imena u rečenicama s imenskim predikatom sadržaj rečenice označuje kao pojedinačna izvanjezična situacija, kao u primjerima tipa *Seljaci su naivci, Činovnici su potkupljivci, Čvorci su napast za vinogradare* itd., pa i takav gramatički oblik imenske riječi u tom kontekstu dobiva semantički nebrojiv oblik pojedinačnosti.

Razlika između oblika bezlično-bezrodne zamjenice i leksički punoznačnih riječi samo je u tome što se leksički punoznačnom riječju u nominativu sadržaj rečenice u kojoj se ta riječ nalazi kao pojedinačna izvanjezična situacija označuje upućivanjem na leksički sadržaj druge imenske riječi u nominativu u istoj rečenici. U rečenici *Susjed je pravnik* imenskom se riječju *susjed* sadržaj rečenice kao pojedinačna izvanjezična situacija označuje upućivanjem na sadržaj imenske riječi *pravnik*, i obratno, imenskom se riječju *pravnik* sadržaj rečenice kao pojedinačna izvanjezična situacija označuje upućivanjem na sadržaj imenske riječi *susjed*. Označivanje sadržaja rečenice kao pojedinačne izvanjezične situacije jednom imenskom riječju u nominativu upućivanjem na sadržaj druge dovodi do toga da se u rečenicama s imenskim predikatom nužno uspostavlja sintaktički relevantna opreka među dvjema pojedinačnim izvanjezičnim situacijama koje su kao sadržaj rečenice označene dvjema imenskim riječima u nominativu, jednom u funkciji subjekta, drugom u funkciji predikatnoga imena.

Budući da se u rečenici s imenskim predikatom sadržaj obiju imenskih riječi u nominativu s gledišta kategorije lica i broja označuje jednako, kao pojedinačna izvanjezična situacija, ni po semantičkom se obliku pojedinačnosti tih riječi ne može utvrditi koja je od njih subjekt a koja predikatno ime. Da bi se u rečenicama tipa *Susjed je pravnik* utvrdilo koja je

imenska riječ u nominativu subjekt a koja predikatno ime, potrebno je u opis sintaktičkog položaja tih riječi s gledišta kategorije lica i broja uvesti i dodatne semantičke kriterije. Bit će nužno utvrditi tip pojedinačne izvanjezične situacije koja se označuje imenskom riječju u nominativu u funkciji subjekta i tipološki je razlikovati od pojedinačne izvanjezične situacije koja se označuje imenskom riječju u nominativu u funkciji predikatnoga imena.

Sadržaj koji je imenskom riječju u nominativu označen kao pojedinačna izvanjezična situacija s gledišta se kategorije lica i broja ne može manifestirati ni kao jedan ni kao mnogo cjelovitih pojedinačnih predmeta, pa ne može dobiti ni semantički brojive oblike jednosti i mnogosti. Taj se sadržaj s gledišta kategorije lica i broja ne manifestira ni kao cjelina iz koje se može izdvojiti dio, pa mu se kao sintaktički relevantni ne mogu pretpostaviti ni semantički nebrojivi oblici jedinosti i dijelnosti. U gramatičkom kontekstu u kojemu se označuje, pojedinačna se izvanjezična situacija može pretpostaviti ili samo kao konkretna ili samo kao nekonkretna.

Od dviju pojedinačnih izvanjezičnih situacija koje se označuju kao sadržaj imenskih riječi u nominativu u rečenici tipa *Susjed je pravnik* obje situacije iz opreke jedne prema drugoj s obavijesnoga gledišta ne mogu imati isti status. Jedna je situacija nužno obavjesnija od druge, a druga je nužno manje obavijesna. Za situaciju koja je manje obavijesna u organiziranju se prijenosa obavijesti jezičnim znakovima polazi od pretpostavke da je poznata, a za situaciju koja je obavjesnija od druge da je nepoznata. U opreci dviju pojedinačnih izvanjezičnih situacija poznata je i manje obavijesna situacija konkretna, nosi značenjsko obilježje konkretnosti, a nepoznata je i obavjesnija situacija nekonkretna, nosi značenjsko obilježje nekonkretnosti. Budući da je sa semantičkoga gledišta subjekt u rečenici ono što je u samom njezinu temelju (podmet), dakle poznato, a predikat ono što se o subjektu novo kaže (prirok), dakle nepoznato, imenska riječ u nominativu sadržaj koje se u rečenici tipa *Susjed je pravnik* označuje kao konkretna izvanjezična situacija ima gramatički status subjekta, a imenska riječ u nominativu sadržaj koje se u rečenici istoga tipa označuje kao nekonkretna izvanjezična situacija ima gramatički status predikatnoga imena.

Konkretnost i nekonkretnost dva su semantička obilježja pojedinačnosti kao oblika sadržaja imenske riječi u nominativu s gledišta kategorije lica i broja koja se u rečenicama s imenskim predikatnom tom riječju označuju u dva različita gramatička konteksta, subjektivnom i predikatnom. Sadržaj se imenske riječi u nominativu u funkciji subjekta u rečenicama s imenskim predikatnom s gledišta kategorije lica i broja u svojoj pojedinačnosti tom riječju označuje kao konkretan, a sadržaj imenske riječi u nominativu u funkciji predikatnoga imena kao nekonkretnan. Za razliku od jedninskoga i množinskoga nominativa, kojima se izriče subjekt u rečenicama s glagolskim predikatnom s aktualiziranim oznakama kategorije lica i broja, u rečenicama je s imenskim predikatnom riječ o konkretnom i nekonkretnom nominativu kao dvama semantički razlikovnim padežnim izrazima za izricanje subjekta i predikatnoga imena. Imenska riječ u subjektivnom nominativu u svojoj pojedinačnosti s gledišta kategorije lica i broja ima semantičko obilježje konkretnosti, a imenska riječ u predikatnom nominativu semantičko obilježje nekonkretnosti.

Literatura

- Brabec – Hraste – Živković (1954) Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb.
Florschütz, J. (1940) Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika za srednje i slične škole, Zagreb.
Ivšić, S. (1970) Slavenska poredbena gramatika, Zagreb.
Maretić, T. (1899) Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb.
Raguž, D. (1877) Praktična hrvatska gramatika, Zagreb.
Težak – Babić (1992) Gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb.

SUBJECTIVE AND PREDICATIVE NOMINATIVE

Summary

The paper describes syntactically relevant semantic difference between the nominal word nominative in the subjective function in clauses with verbal predicate and the nominal word nominative in the subjective function in clauses with nominal predicate on the one hand and the difference between the nominal word nominative in the subjective function and the nominal word nominative in the nominally predicative function in clauses with nominal predicate on the other. The nominal word nominative in the subjective function in clauses with verbal predicate with actualized characteristics of person and number categories from the perspective of these two categories is semantically defined as singular and plural nominative, and the nominal word nominative in the subjective function and nominally predicative function in clauses with nominal predicate with neutralized characteristics of the person and number categories from the perspective of these two categories is semantically defined as concrete and inconcrete nominative.

Ključne riječi: nominativ, glagolski predikat, imenski predikat, spona, lice, broj

Key words: nominative, verbal predicate, nominal predicate, copula, person, number